

Positions-papir: Surrogasi

Dette notat gennemgår de principper, bekymringer og overvejelser, som Kvinderådet har ift. surrogasi. Der skelnes i notatet imellem **altruistisk** surrogasi (hvor en kvinde af altruistiske grunde hjælper andre med at få et barn) og **kommercielt** surrogasi (der involverer betaling og eventuelt mellemmandsvirksomhed).

Hvad angår altruistisk surrogasi, ser Kvinderådet et behov for at lave klarere regler i Danmark og tilbyde mere hjælp og rådgivning, ikke mindst til potentielle surrogatmødre. Hvad angår kommercielt surrogasi, mener Kvinderådet, at der er tungtvejende grunde til hverken at tillade eller lempe på reglerne for kommercielle surrogataftaler. Globalt som nationalt.

Kvinderådet mener, at al lovgivning og praksis vedr. surrogasi skal overholde FN's børnekonvention og kvindekonvention.

Altruistisk surrogasi

Kvinderådet mener, at altruistisk surrogasi fortsat skal være muligt, og ser positivt på at forbedre modellen i Danmark, så processen bliver mere gennemskuelig og parternes rettigheder er afklaret. For Kvinderådet er det afgørende, at de altruistiske intentioner fortsat er bærende, ligesom den fødendes ret til at træffe alle beslutninger vedr. sin egen krop er ukrænkelig.

Kvinderådet mener, at modellen for altruistisk surrogasi bør forbedres ud fra følgende principper:

Børneloven

Kvinderådet mener, at det fortsat skal gælde jf. Børneloven, at der ikke kan laves aftaler om at udlevere et barn før dets fødsel. En styrket model for altruistisk surrogasi bør i stedet basere sig på en smidiggørelse af reglerne for stedbarns adoption uden at lempe kravene til adoptanterne.

Kvindens reproduktive rettigheder

Det er en grundlæggende menneskeret selv at kunne bestemme over sin egen krop, herunder frit at kunne fortage alle valg vedr. graviditet baseret på et oplyst grundlag. Det er ikke en ret, man kan fraskrive sig. Så længe fostret er i maven, er det den gravides ret at træffe alle beslutninger vedr. graviditeten.

Klare regler og rådgivning

Det skal være tydeligt for alle parter hvilke regler og rettigheder, der gælder i altruistiske surrogat aftaler, herunder hvordan de forskellige parter er beskyttet i forskellige scenarier. Det vil bidrage til at mindske og løse konflikter og uoverensstemmelser i processen. Kvinderådet mener, at der bør etableres en uvildig rådgivnings-instans, som bistår parterne i processen og som sørger for, at den fødende kvinde er oplyst om alle sundhedsfaglige aspekter ift. graviditet og behandling.

Mulighed for behandling på offentlige fertilitetsklinikker

Det bør være muligt at få behandling på offentlige fertilitetsklinikker til altruistiske surrogataftaler, herunder også til dobbeltdonation. Det er fortsat den fødendes valg, om der skal anvendes eget æg eller donor æg.

Børn skal sikres ret til at kende deres ophav

Det er en grundlæggende rettighed at have adgang til information om sin identitet. Derfor skal børn af surrogatmødre sikres ret til at kende deres ophav.

Kommercielt surrogasi

Kvinderådet har en række principielle indvendinger imod lovliggørelse eller lempelse af reglerne for kommerciel surrogasi, der handler om børns ret til beskyttelse, et problematisk syn på kvinders kroppe og den kommercielle surrogasi i samspil med global ulighed.

Beskyttelse af børn

At få børn er ikke noget, voksne har krav på, og det er en del af børns grundlæggende menneskerettigheder at blive beskyttet imod at blive gjort til genstand for handel. Den ret udfordres af kommercielle surrogataftaler.

Kvinderådet mener ikke, at man kan adskille en graviditet fra den krop, der bærer den. Graviditet, krop og foster hænger uløseligt sammen, og derfor kan man heller ikke "nøjes" med at købe et svangerskab eller alene se svangerskabet som en ydelse.

Alle kvinder har ret til at bestemme over deres egen krop, men børn har krav på beskyttelse, herunder mod at blive gjort til genstand for handel. Kvinderådet er her på linje med både den danske højesteret og FN.

Kvindesyn

Kvinderådet er bekymrede for det kvindesyn, der følger med kommercielle surrogataftaler. Vi mener, at kommercielle surrogataftaler understøtter et syn på primært kvinders kroppe som et hylster eller redskab for børneproduktion, som er skadeligt.

Dertil kommer, at kommercialisering påvirker menneskers motiver og adfærd. Hvis der eksempelvis betales et større beløb for et æg, eller en graviditet, kan materialet/ydelsen blive forstået ud fra en markedsøkonomisk logik, og risikere at blive betragtet som en vare, man har betalt for, og derfor kan stille krav til.

Global ulighed

Endelig er Kvinderådet bekymret for, at en lempelse af og anerkendelsen af kommercielt surrogasi på tværs af grænser, øger tilskyndelsen/incitamentet til at profitere på en global og kønsmæssig ulighed.

De lande, som danske par ofte indgår surrogataftaler med, er typisk lande som Ukraine, Columbia og USA. Der er altså tale om lande uden universel velfærd og sikkerhedsnet hvor det er forbundet med langt større risici at bære og føde børn. Eksempelvis er moderdødeligheden i Columbia 84 pr. 100.000 fødsler. I Danmark er tallet 4.

Der er også ofte tale om lande, hvor kvinder ikke er sikret retten til at bestemme over sin egen krop eksempelvis retten til fri abort.

Kvinderådet mener ikke, at man kan lovliggøre eller lempe internationale surrogataftaler uden samtidig at profitere på global ulighed og kvinders ringere livsvilkår alle steder i verden.

Reglerne, som de er i dag

Forbuddet mod kommercielle surrogat-aftaler er reguleret i børneloven og adoptionsloven. Her gøres det klart, at der ikke kan laves aftaler om overdragelse af et barn før barnets fødsel (børneloven) og at et barn ikke kan adopteres, hvis den der skal bortadoptere barnet, har modtaget betaling.

Børneloven

I dag er det ikke muligt at lave forpligtende aftaler om surrogasi i Danmark. Børnelovens

§ 31. En aftale om, at en kvinde, som føder et barn, efter fødslen skal udlevere barnet til en anden, er ugyldig

Det er således ikke muligt for den fødende at afskrive sig forældreskabet eller indgå en kontrakt med det par, der skal modtage barnet. Overdragelse kan kun ske gennem adoption efter fødslen. Indtil fødslen er barnet en del af kvindens krop.

Adoptionsloven

Kommerciel surrogasi er forbudt jf. adoptionsloven¹. Det er ulovligt at give eller modtage nogen form for betaling for surrogasi.² Det er også ulovligt at søge efter surrogatmødre offentligt eller facilitere kontakt mellem potentielle surrogatmødre og barnløse.

I 2020 tog Højesteret stilling til en sag, hvor en kvinde, der ønskede at spædbarnsadoptere tvillinger født af en surrogatmoder i udlandet, fik afslag, fordi rugemoderen havde fået penge for at bære og føde barnet for det danske par. Højesteret begrundede dommen med en generelt hensyn til at beskytte børn imod at blive gjort til en handelsvare.

Altruistisk surrogasi, derimod, er ikke ulovligt. Det vil sige, at man gerne må bære og føde et barn for et nærtstående familiemedlem eller ven, som man kender i forvejen, udelukkende for at hjælpe andre. Men bindende aftaler om udlevering af børn før fødslen, er ikke gyldige og den fødende kan altså ikke på forhånd afskrive sig forældreskabet eller indgå en kontrakt med det par, der skal modtage barnet.

Den person, der føder barnet, registreres som udgangspunkt som mor og den intenderede far registreres som far. Den anden intenderede forælder kan stedbarnsadoptere. Stedbarnsadoption kan som udgangspunkt ske efter barn og de to voksne har boet sammen i 2,5 år, men stedbarnsadoptionen kan ske hurtigere ved altruistisk surrogasi. Her foreligger en principafgørelse fra Ankestyrelsen, som familieretshuset anvender.

Man kan heller ikke få hjælp til fertilitetsbehandlings med dobbeltdonation i det offentlige.

¹ § 15. Adoption kan ikke meddeles, hvis nogen, der skal afgive samtykke til adoptionen, yder eller modtager vederlag eller nogen anden form for modtagelse, herunder betaling for tabt arbejdsfortjeneste. Statsforvaltningen kan afkræve enhver, der har kendskab til forholdene, alle oplysninger til brug ved afklaringen af, om der er ydet eller modtaget vederlag m.v. som nævnt i 1. pkt

§ 33. Hjælp må ikke ydes eller modtages med henblik på at opnå forbindelse mellem en kvinde og en anden, der ønsker, at kvinden skal føde et barn til denne.

Stk. 2. Annoncering må ikke foretages med henblik på at opnå en forbindelse, som nævnt i stk. 1

² Ligesom aftaler om udlevering af børn efter fødslen er ugyldige Børneloven §31

Det mener andre

Flere internationale institutioner forholder sig kritisk til kommerciel surrogasi.

- FN³ henviser fx til Børnekonventionen og indskærper, at børn skal beskyttes mod at blive gjort til genstand for handel. Her anbefales en forbud imod kommerciel surrogasi eller en meget stram regulering, der beskytter børn mod at blive gjort til handelsvare, herunder, at der ikke kan indgås aftaler om overdragelse af forældremyndighed før barnet er født.
- Europa-Parlamentet vedtog i 2015 en resolution, der fordømmer kommerciel surrogasi⁴ Den fremhæver det problematiske i, at kvinders kroppe og reproduktive funktioner tingsliggøres. Med stor fare for udnyttelse og krænkelse retten til sin egen krop.
- Den europæiske kvindelobby taler for et forbud mod kommerciel surrogasi. Den svenske kvindelobby er imod kommerciel såvel som altruistisk surrogasi⁵ Kritikken går på, at altruistisk surrogasi hviler på kvinders good will og selvopofrelse – ulønnet. Med risiko for sundhed og helbred, ikke mindst stor psykisk belastning. De henviser desuden til, at i lande, hvor altruistisk surrogasi (UK, USA, Holland fx) understøttes, følger en kommercialisering i form af mellemmand, private behandlere, penge under bordet etc.
- Et flertal i Etisk Råd (2013) har tidligere talt imod kommercielt surrogasi med henvisning til det kvindesyn som kommerciel surrogasi efterlader, hvor kvinders kroppe anses som et redskab til at producere børn. Kommercialisering vil ofte medføre ændringer i de involveredes motiver og adfærd, hvorfor den altruistiske intention ikke kan bevares. Flertallet anbefalede dog at lempe adgangen til altruistisk surrogatmoderskab i Danmark⁶. Samtidig mente de, at tilknytningen mellem mor og barn i svangerskabet er vigtig og at afbrydelse af kontakten ved fødslen alt andet lige bør undgås.

Et usikkert bud er, at ca. 200 danske børn årligt kommer verden vha. surrogasi. Kun ca. 5 fødes af danske altruistiske rugemødre.

³ <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-sale-of-children/surrogacy>

⁴ Condemns the practice of surrogacy, which undermines the human dignity of the woman since her body and its reproductive functions are used as a commodity; considers that the practice of gestational surrogacy which involves reproductive exploitation and use of the human body for financial or other gain, in particular in the case of vulnerable women in developing countries, shall be prohibited and treated as a matter of urgency in human rights instruments

⁵ <https://sverigeskvinnolobby.se/wp-content/uploads/2013/08/POLICY-PAPER-SURROGACY-MOTHERHOOD.pdf>

⁶ <https://www.etiskraad.dk/~media/Etisk-Raad/Etiske-Temaer/Sundhedsvaesenet/Publikationer/2013-International-handel-med-menneskelige-aeg-rugemoderskab-og-organer.pdf>